

dicele Todorescu trebuie să fie de aceeași vârstă cu cele din *Codex Sturdzanus*, « adică dela sfârșitul secolului al XVI-lea și la nicio întâmplare nu trec peste cei dintâi ani ai secolului al XVII-lea » (p. 20). *Codicele Martian* este copiat cuvânt de cuvânt după *Codicele Todorescu* (p. 173—177), deci textele cele mai vechi din el sunt scrise « după 1581, respectiv 1583 » (p. 188).

Manuscrisul relevat de d-l N. IORGA nu poate fi mai vechiu, fiind și el copie cu particularități de limbă mai nouă decât ale celorlalte texte similare.

Rotacismul, pe care-l are, nu trebuie să ne inducă în eroare. El nu este general. Găsim pe *cine* alături de *bire*, *oamirilor*, *pără*, *virii* și *înraintia*. Acest fapt ne dovedește că trebuie să pornim dela un text nerotacizant venit din Sud, ca și în cazul « *Intrebării creștinești* » și al « *Tâlcovaniei evangheliei dela județ* », etc., care în mersul său spre Nord, a fost copiat cu rotacism. Rotacismul a trăit până la mijlocul secolului al XVII-lea. Întrebuințarea lui parțială în textul despre care vorbim nu poate fi deci o dovadă a copierii acestuia în secolul al XV-lea.

Nici cuvintele *hitătlean* din ung. *hitetlen* și *hitătlenşig* din ung. *hitetlenség* nu dovedesc mai mult, căci *hitlean* din ung. *hitlen* și *hitlenşug* din ung. *hitlenség* nu sunt mai nouă decât cele dintâiu și se întrebuințau alături în același timp și cu aceiași valoare semantică.

Descrierea și publicarea manuscrisului, care dorim să se facă cât mai curând, fără îndoială va confirma cele expuse mai sus.

N. DRĂGANU

3. « ROMÂNII » DIN SERBIA OCCIDENTALĂ

În statisticile iugoslave, pe lângă masa mare de Români din părțile răsăritene ale Serbiei, sunt semnați Români, în mici grupuri, prin regiunile apusene ale Serbiei, prin Bosnia, prin Slavonia și chiar prin Croația, sau, după împărțirea administrativă cea nouă a Iugoslaviei, prin banovinele Drinei și Savei.

Cu ocazia călătoriei mele în Iugoslavia din toamna anului 1937, făcută în vederea adunării de material dialectal dela Români din Banatul iugoslav și din Serbia orientală pentru Atlasul Linguistic Român, am vizitat un sat din Serbia occidentală aproape de râul

Drina — fosta graniță dintre Serbia și Bosnia — în care stausticele oficiale iugoslave indică, la rubrica «limba maternă», vreo 400 de suflete care vorbesc românește. Numele satului este *Ciocheșina* (cu ortografie iugoslavă: *Čokešina*), situat la poalele dealurilor *Țer*, la marginea sudică a șesului Mačvei, la vreo 40 de km Sud-Vest de orașul Șabaț.

Abia coborât din tren în gara Prnjavor, am auzit graiu românesc. Dela întâia vedere acești *Rumîn* — cum își zic ei (o femeie și-a zis *Rumîncă*) — mi-au dat de bănuț: prea erau negri. I-am întrebat îndată: Nu sunteți cumva Țigani? — *Țigan au Rumîn, cum vrei*, le-a fost răspunsul. La fel, ei zic indiferent *rumînaște* sau *țigănaște*.

Graiul adevărat țigănesc nu-l știu. Nu cunoșteau nici numeral-le țigănești: iec, dui, trin (1, 2, 3). Totuși un moșneag le-a recunoscut; mi-a spus că aceasta e *gurbețași*, așa vorbesc Țiganii de laie — dânsul le spunea *Gurbeț*, sg. *Gurbet*¹⁾.

«*Rumîn*» ca dânsii știu că mai sunt, în afară de *Čokîșina* — unde după spusele lor ar fi vreo 250 de case de «*Rumîn*» și vreo 200 de *seleăși*²⁾, adică Sârbi — în satele din jur *Pétcovitâ* (60 de case), *Bélarca* (70 de case) *Doșănișci* (40 de case) și *Lipolist* (70 case); pe urmă peste *Drin* (Râul Drina), adică în Bosnia până la *Saraj* (Saraievo), pe lângă *Tîrg* (orașul Șabaț) și dincolo de *Tîrg*, adică în Srem și Slavonia, și spre *Beligrad*.

Ocupația lor principală e lingurăritul. Ei își zic *coritâr*³⁾. Mulți dintre ei sunt *diblâr*⁴⁾ «lăutari». Dintre ei se recrutează de altfel lăutarii țigani din Serbia și Bosnia. Prin ei au pătruns în folklorul muzical sârbesc o mulțime de melodii românești, mai cu seamă arii de dansuri ca de exemplu: *Kokonješće, kokonjește, srba*⁴⁾, *vlaško kolo* «horă românească», etc.⁵⁾. Totuși o seamă dintr'înșii practică și agricultura⁶⁾.

1) Cuvântul îl au dela Sârbi. Sârb. *gurbet* «Țigan nomad» e de origine turcească, iar în turcă e din arabă: *ghurbet* «emigrație».

2) Sârb. *seljak* «țăran».

3) Sârb. *kôrito* «albie», *kôritâr* «meșter care face albi».

4) Cuvântul *srba* nu poate fi sârbesc, ci e împrumutat din românește (*sârba*).

5) Iată explicația de ce la Radio-Belgrad se aud atâtea melodii evident românești.

6) În graiul românesc al acestor Țigani trebuie căutată originea acelor elemente argotice sud-slave cu caracter dacoromân pe care le-am semnalat în DR.,

Acești Țigani — adică la dreptul vorbind nu chiar aceștia din Serbia occidentală, ci cei de peste Drina, din Bosnia și cei din Slavonia — au fost semnați mai demult. Unii i-au crezut Români ¹⁾. Weigand) a spulberat definitiv această legendă. Tot dânsul a semnalat și numărul mare de Țigani romanizați din Serbia propriu zisă, deci aceștia despre care vorbim noi ³⁾.

Sârbii îi numesc *karavlaški Cigani* «Țigani din Muntenia» ⁴⁾. De fapt unele particularități ale graiului lor arată că romanizarea lor s'a întâmplat în Muntenia ⁵⁾. Astfel *śobán* «cioban», *zăpádă*, *puș* «fântână», *uoiĳ' i*, *ureĳăĳ' i*, *burtă*, *șupéști* «ciupește» *dă* «de», *pă* «pe», *zîsi* (pers. 3-a plur.) «(ei) zice», *țoale* «haine», dar mai cu seamă *fun* «vrun», *fo* «vro». Astăzi, cu ajutorul Atlasului Linguistic Român, putem stabili teritoriul pe care se întrebunțează formele de mai sus. Prospectul acestui Atlas dă chiar hărțile cuvintelor *cioban* și *zăpádă*. Dacă *cioban* e și muntenesc și moldovenesc, în schimb *zăpádă* este o formă muntenească.

Pe harta alăturată am tras ariile unora dintre formele amintite mai sus. Astfel aria *burtă* acopere toată Muntenia, Oltenia, Dobrogea, Sudul Transilvaniei, regiunile de peste Dunăre din Bulgaria și Serbia (Valea Timocului). Aria *țoale* cuprinde Banatul, regiunile dintre Dunăre, Timoc și Morava, Oltenia și Muntenia de Sud-Vest. *Dă* se întâlnește, pe de o parte, în Crișana, Vestul Banatului, regiunea din spre Morava la Sud de Dunăre, pe de altă parte, în aproape toată Muntenia (cu excepția colțului de Nord-Vest) și Sud-Estul Olteniei. În sfârșit *fun*, *fo* «vrun, vreo» se întâlnește în partea de Sud a Munteniei și Olteniei, începând dela Turtucaia, prin Sudul

---

VII, p. 175—176, și nu la Dacoromâni din regiunea dintre Timoc și Morava după cum credeam înainte.

¹⁾ Isidor Ieșan, *Românii din Bosnia și Herțegovina în trecut și prezent*, Arad, 1906. Teodor Filipescu, *Coloniile române din Bosnia*, București, 1906.

²⁾ Gustav Weigand, *Rumänen und Aromunen in Bosnien* în *Jahresbericht-ul* din Leipzig, vol. XIV, p. 171—197.

³⁾ *Ibid.* p. 175.

⁴⁾ V. Vuk Stef. Karadžić, *Odabrane strane* (Školski pisci, 5-6), Beograd, 1926, p. 54.

⁵⁾ *Karavlaška* «Muntenia». V. Rječnik-ul Academiei din Zagreb s. v. *karavlah*, *Karavlaška*, *karavlaški*.

pă, dă, « pe, de » (în Dolj, Mehedinți, regiunea Vidinului se zice *pe, de*), deci prin Sudul județelor Romanați Teleorman, Vlașca, Ilfov au fost romanizați acești « *Rumîn* » ai noștri. Pretutindenii în aceste județe se aud forme ca *oichi, ureiche*.

Weigand (*op. cit.*, p. 175) publică un singur cuvânt din graiul acestor Țigani, anume: *t'ēpt'ine* « pieptene ». Pe baza acestei forme îi crede originari din Munții Apuseni. Și eu am notat o formă asemănătoare: *t'ēptu* « pieptul ». Dar pentru explicarea acestor forme nu trebuie să mergem așa departe. În afară de aria cea mare a labialelor palatalizate, care cuprinde, pentru cuvântul PIEPT, toată Crișana, Transilvania, Moldova (cu Bucovina și Basarabia) și Nord-Estul Munteniei, mai avem o mică arie de palatalizare a labialelor, pentru acest cuvânt, în Sudul Olteniei și în regiunea Vidinului ¹⁾. Aici lângă Vidin am notat de exemplu *tept* « piept », deci cu o falsă depalatalizare a lui *k'* (*k'ēpt*) rezultat din palatalizarea labialei *p* (*piept*), formă auzită în aceeași regiune și de Weigand.

De aici, din Sud-Vestul Munteniei și Sud-Estul Olteniei, după ce au fost complet romanizați ca limbă, au plecat « coritarii » noștri în Peninsula Balcanică, trecând probabil pur și simplu Dunărea în Bulgaria turcească. La început nu și-au zis « coritari », ci « lingurari ». De fapt în Bulgaria Țiganul rudar e numit de Bulgari: *lingur* (*lingurka*, f.). Cu toate că nu s'a păstrat la ei tradiția că ar fi venit din Muntenia, totuși epoca în care au părăsit pământul românesc nu poate fi veche. Astfel « porumbul » îl numesc *porōmb*ⁱ (plur. tant.). Cum porumbul a început să fie cultivat în Muntenia pe la sfârșitul sec. al XVII-lea, e sigur deci că acești Țigani a trebuit să fi fost la începutul sec. al XVIII-lea încă în locurile unde s'au romanizat.

Cu toate că au plecat relativ târziu din părțile dunărene ale Munteniei și Olteniei, acești romanizați au dus cu ei în Peninsula Balcanică unele trăsături ale graiurilor muntenești și oltenești dispărute astăzi. Astfel pronunțarea ca *ea* sau *ia* al lui *e* accentuat și când este urmat de o silabă conținând un *e* (> *i*) (de exemplu: *rumînaști, țigănaști, sirbiastați, miari* « mere », *piari* « pere », *iaști* « este », *șă gîndeaști, pealea* « pielea », *sprîșani* « sprâncene », *ureaika* « urechea »,

¹⁾ V. hărțile PIEPT alăturare la studiul lui D. Macrea în acest volum al « Dacoromanie ».

să-ntreabi « să întrebe », *șoptești, muțști* « amuțește », etc.)¹⁾ trebuie privită ca o pronunțare veche muntenească și oltenească. De altfel această pronunțare arhaică n'a putut dispărea de mult din regiunile amintite, deoarece se mai păstrează la unii dintre Români din jurul Vidinului (am notat în satul Molalia — oficial Sveti Petăr — forme ca *veade, îndelete, deateră, rumînește*, etc., etc.), despre care știm că s'au așezat pe locurile lor de astăzi cam acum 100—150 de ani.

Un alt arhaism în graiul românesc al acestor Țigani este pronunțarea lui *u* final în cuvântul *albu* (nearticulat): *om albu, jumâtati albu*. De altfel pronunțarea *albu* se aude și astăzi aproape în toată Oltenia.

Tot arhaisme, din punct de vedere muntenească sau oltenească, sunt forma ca *dirapta*, sau genitivul în *-ăi, -ii*: *dosu minii, gura lu cămășii, mucu al țifii*²⁾.

Forma *ai* (*doi ai* « doi ani ») pare a fi complet dispărută azi din Muntenia și Oltenia. Fiind încă vie în Ardeal, ar putea cineva să presupună că acești nomazi au cutreierat cândva și Ardealul de unde l-au adus pe *ai*. Ținând însă seamă de mulțimea mare de munte-nisme și mai ales oltenisme în graiul acestor Țigani, e greu de admis originea transilvăneană a lui *ai*³⁾.

Mai iată vreo câteva din oltenismele pe care le-am notat în graiul românesc din Ciocheșina: *mušosuli!* « mucosule! » (în Oltenia: *mučós*), *blană* « scândură » (în Oltenia și Muntenia la fel), *cólebiță* « cobiliță » (în Oltenia și Muntenia: *cóbiliță*), *k'iel* « chel », etc.

Tot ca forme oltenești trebuie privite și *pîni* « pâine » și *mîn* « mâini ». De fapt, prin Oltenia am notat, dela informatorii mai bătrâni, de obicei *pîne* și *mîn*, pe când dela tineri am auzit *pîne*, *mîni*. Formele din urmă se răspândesc acuma din spre răsărit, din

¹⁾ Același subiect pronunță însă câteodată, la pers. a 3-a sing. a prezentului în *-esc* și *-ește* (*-ăște*): *jmirești* « mijește », *treps'ești* « clipește », *scłipizăști* « strepezesc dinții ». Trebuie deci să presupunem că acești Țigani n'au adus din Țara Românească un grai absolut unitar, ci un amestec de trăsături dialectale, ceea ce se poate explica prin viața lor nomadă.

²⁾ În Muntenia și Oltenia, la genitiv sg. f., diftongul *-ii* sau *-i* s'a monoftongizat în *-i* sau *-î* (*mîni*, olt. *mîni*, *cămăși*, olt. *cămășî*, *țifi*, olt. *țifi*). Totuși în satul Măceșul-de-Jos (Dolj) am notat: *bótu țifii* « sfârcul țatei ».

³⁾ De altfel forma *ai* « ani » e încă vie în regiunea Vidinului. Am auzit-o în satul Molalia.

Muntenia, spre apus, fiind considerate ca forme mai elegante, mai boierești.

Două fenomene din graiul acestor Țigani nu par a fi de proveniență muntenească și oltenească, anume: închiderea vocalelor *e* și *ă* neaccentuate în *î(i)* și *â* și pierderea elementului ocluziv al africatelor *č*, *ğ*, care devin fricative: *ś*, *ź*.

E adevărat că închiderea vocalelor neaccentuate e destul de obișnuită și în Muntenia și Oltenia. Totuși rostiri ca *lăcrâmă*, *râmîni* « rămâne », *să strîmbă*, *mi s-a răsărit* « m'am înneecat cu mâncarea » *să nădușăști* « asudă », *păduik'*¹, etc., dau acestui graiu un pronunțat « accent » țigănesc.

Tot ca o influență a « substratului » trebuie considerată și slăbirea lui *č*, *ğ* în *ś*, *ź*. În cursul anchetării graiului țigănesc din comuna Ștefănești (jud. Ilfov) pentru ALR II, am notat adeseori fricativele *ś*, *ź* în locul africatelor *č*, *ğ*: *yo sî gazó* « el este Român », *žu* « păduche », *ăl sên*² « genele », *pus'ău* « întreb », *șemil* « geme », *o șunğăr* « scuipatul », *i sîb* « limba », *șa!* « mergi! », *păș* « cinci », *ăl fulș ăl ivescă* « fulgii de zăpadă », etc.¹). E deci probabil că strămoșii Țiganilor din Ciocheșina aveau *ś*, *ź*, întocmai ca cei din Ștefănești (Ilfov), în graiul țigănesc pe care îl vorbeau înainte de a se romaniza. Aceste foneme le-au întrebuițat apoi pentru a reda pe *č*, *ğ* din graiul românesc pe care l-au învățat.

După cum era de așteptat, graiul acesta românesc, vorbit de o populație nu demult romanizată care azi e în întregime bilingvă²), a suferit o puternică influență din partea limbii sârbești. Fiind bilingui, întrebuițează indiferent, când cuvinte și construcții românești, când sârbești. Adeseori, după forma sârbească, crezând că n'o înțeleg, mi-au spus și forma românească: *cînd aș aveă fo póslă*³), *fű lucrú* « dacă aș avea vreun lucru (ocupație) »; *pă zădă*⁴), *pă drum*, etc. Unul dintre informatori explică în felul următor existența ace-

¹) Cf. Popp Serboianu, *Les Tsiganes*, Paris, 1930, p. 322: *gagió* (și *gajó*) « roumain »; p. 323: *giú* « pou »; p. 322: *geđna* « cil »; p. 346: *phuceđu* « demander »; p. 315: *ciungăr* « crachat »; p. 314: *cib* « langue »; p. 323 s. v. *giáu*: *gia* (imperativ); p. 341: *pangi* și *panci* « cinq ».

²) De pe la vârsta de 6 ani, toți acești Țigani știu și sârbește.

³) Sârb. *pôsao*, gen. *pôsla* « treabă, lucru, muncă ».

⁴) Sârb. *ğada* « drum ».

stor sinonime în graiul lor: *la noi tuată recenița* ¹⁾ *ari doq vorbi*; *o vorbă vihi póla* ²⁾ *sírbiaști și póla țigănaști*; *razumăști* ³⁾ *și Rumínu* ⁴⁾ *și Seleşcu* ⁵⁾.

În afară de influența sârbească, ceea ce e izbitor în graiul acestor Țigani, este marea mulțime de disimilări, asimilări, metateze, care dau acestui graiu un aer copilăresc. De fapt disimilări ca [II] *lisuóre* « ninsoare », *lúmără* « numără », [II] *lúme* « nume », *măliŋc* « mănânc », pot fi auzite și la noi, mai cu seamă în graiul copiilor ⁶⁾. Mai târziu, pe măsură ce crește copilul, se leapădă de astfel de pronunțări, ca să nu fie luat în răs. Se pare că acești Țigani, deoarece nu trăiesc printre Români, nu mai au controlul care să-i facă să întrebuințeze formele corecte. Am putea zice că graiul lor are toată libertatea să se desvolte după tendințele manifestate în graiul copilăresc, fără controlul graiului adulților.

Iată și câteva asimilări ciudate: *borbeaști* « vorbește », *pu su peali* « pe sub piele », *a rugușít* « a răgușit », *a șíjút* « a șezut », *surută* « sărută », *zási* « zece »; sau metateze: *bătírn* « bătrân », [II] *cóliebița* « cobilița », [II] *crape* « capre », [II] *crapílie* « caprele » ⁷⁾, *spílnă* « splină », *zášet* « deget » ⁸⁾.

Iată încă o seamă de particularități ale acestui graiu:

Cuvintele *cartië* « scrisoare », *fruntíe*, *údstiî* « armată », [II] *puntië* se pronunță în trei silabe.

Genitivul se formează în mai multe feluri: *dósu míniî* sau *ósu-al úmí-rului* « clavicula », *mucu-al tíŋî* sau *burícu a lu zážitului*, *gura lu cămășî*.

Am auzit de mai multe ori dativul *lu cui* « cui ».

Pluralele în *-uri* sunt de cele mai multe ori masculine: *doi a^uútur* « două automobile » (*a^uút* ⁹⁾ « automobil ») *doi broiurⁱ* ¹⁰⁾ « două nu-

¹⁾ Sârb. *rečénica* « zicere ».

²⁾ Sârb. *póla* « jumătate ».

³⁾ Sârb. *razúmeti* « a înțelege ».

⁴⁾ « Țiganul ».

⁵⁾ Sârbul », v. mai sus p. 225, nota 2.

⁶⁾ Se aude des dela copii *linge* în loc de *ninge*.

⁷⁾ Forma *crapé* « capre » se aude des și la noi în graiul copiilor, și chiar al adulților.

⁸⁾ Prin Bănat e foarte obișnuită forma *šéšet* « deget ».

⁹⁾ Sârb. *auto*.

¹⁰⁾ Sârb. *broj* « număr ».

mere », *doi nasurⁱ*, *doi obrazurⁱ*, [II] *doi sámaturⁱ* ¹⁾ « două luntri ». Am notat însă și feminine: [II] *dȃȃ colovózurⁱ* ²⁾ « două făgașe (tăiate de roțile carului într'un pământ moale) », *dȃȃ púmmurⁱ*. Pentru cuvântul *potóc* ³⁾ « pârâu » subiectul mi-a dat două plurale: [II] *doi potócúri* și [II] *dȃȃ potúási*.

Prezentul verbului *a fi* are formele: *iesc*, *iești*, *iaști*, *ieștém*, *iaști* « sânt ». Am auzit însă odată și: *sín sárac* « sânt sărac ».

Iată câteva forme interesante: *aláíteerⁱ* « alaltăieri », *amzáști* « cască », *atuná* « tună », [II] *aundíe vîntu* « adie vântul », *ficatu-l albu* ⁴⁾ « plămâni », *gutúpa* « ceafa », *lá duc* « îl duc », *lí duári* « îl doare », *míási* « merge », [II] *míási západá* ⁵⁾ « ninge », *micutează* « micșorează », *mili's* « zăbale la gură », *múmi(u)-mea*, [II] *mú-meá* « mamă-mea », [II] *sá-rdicá* « se ridică », *șág* « șed », *sápumá* « spumă », *său* « (eu) sar », *sclópotu* « clopotul », *m-î sfeati* ⁶⁾ « mi-e sete », *șkúpat* « scuipat », *a untrat* « a intrat ».

Pentru a avea specimene din graiul din Ciocheșina, dau mai jos întâi câteva din răspunsurile la chestionarul ALR-ului pe care l-am întrebuințat și aici ⁷⁾, apoi un scurt text despre felul cum s'au așezat Țiganii la Ciocheșina.

Întrebarea (900: *fási sápumá la gúrá*.

6902: *mi s-a uscát gúra dá seátí* ⁸⁾.

6903: *málînc* « mănânc », *málîncá ca pórcu* « clefăește ».

6905: *gírúji* « râgăe ».

6906: *sugiti* « sughiță », *má sugițăști* « îmi vine sughițul ».

6907: *várs* « vomitez », *vers* (pers. 2-a), *vársá* (pers. 3-a), *a vírsát*.

¹⁾ Sârb. *čamac* « luntre ».

²⁾ Sârb. *kolôvoz* « făgaș ».

³⁾ Sârb. *pôtok* « pârâu ».

⁴⁾ Cf. sârb. *bela gigerica* « plămâni ».

⁵⁾ Cf. sârb. dial. *ide sneg* « ninge »; v. Petrovici, *Graiul Carașovenilor*, p. 98.

⁶⁾ Se zice și *seati*, v. mai jos nr. 6902.

⁷⁾ Firește, n'am făcut o anchetă completă, care mi-ar fi cerut cel puțin o săptămână.

⁸⁾ Fraza aceasta am spus-o în limba literară, iar subiectul a tradus-o în graiul local. Forma *seati* în loc de *sfeati*, pare deci a fi influențată de forma literară.

- 6908: *limba, limbî* (pl.).
 6909: *linzi* « linge ».
 6910: *dulsi*.
 6911: *zar* « zahăr », *mîari* « miere ».
 6912: *amără*.
 6913: *acru*.
 6916: *băsică* « pușchea pe limbă ». Subiectul adaugă că sârbește se zice: *čibulița* ¹⁾.
 6917: *ălbă* « (limba) încărcată ».
 6918: *dinti* (sg.), *dinț* (pl.), *scîrții* *din dinț* « scrâșnește din dinți ».
 6919: *să bati dinți, dînd-dă-dinț* « dărdăe dinții ».
 6920: *scîpizăști* (pers. 3-a pl.) « strepezesc (dinții) ».
 6922: *măsă*, (pl.) *măsăli* « măsea, măsele ».
 6923: *zviğnaști* « (mă) săgeată prin măsea ».
 6924: *o scot* « scot (măseaua) ».
 6925: *pișuări* « colț de măsea ».
 6926: *ări gaură* « carie în măsea ».
 6927: *mîncată, a mîncat-o viă(ă)rmili* « măsea cariată ».
 6928: *seriu* « cerul gurii ».
 6929: *omușoru* « omușorul, împărătușul ».
 6930: *obraz* « obraz », *umpliș obrăzu* « își umflă obrazul ».
 6931: *mustățili, mustățâ o țiră isăpi să criăscă* « îi mijesc mustățile ».
 6932: *bărba* « barbă », *bărbuță* « cioc », *baroki* « favoriți ».
 6933: *mă rad, tiș raz* « mă bărbieresc ».
 6934: *brîșu* « briciul ».
 6935: *cos, cosău* ²⁾ « spân ».
 6936: *obraz, doi obrăzuri* « față, fețe ».
 6938: *roșu* « roșu la față ».
 6939: *gălbân* « palid ».

¹⁾ Subiectul a pronunțat de două ori cuvântul *čibulița*, odată accentuat pe *u* tonul fiind urcător, iar a doua oară pe *i* al sufixului, tonul fiind coborîtor. Forma literară este *čibulica* « băsică ».

²⁾ Sârb. *čosa, cosav* « spân ».

- 6941: *šocânit, pegáu*¹⁾ « ciupit de vărsat »; *a rămás péguril(l')i*²⁾ « au rămas urmele de vărsat ».
- 6942: *gropáná* (sg. f.), *gropén* (pl.) « gropiță în obraz ».
- 6943: *ári belég*³⁾ « are semn (copilul) ».
- 6944: *sá strímbá* « se strâmbă ».
- 6946: *râmíni belég* « cicatrice ».
- 6947: *gítu* « gâtul întreg ».
- 6948: *gítu* « partea dinainte a gâtului ».
- 6951: *crófni* « gușă ». Subiectul pretinde că așa se zice și sârbește.
- 6952: *sá zagușáști*⁴⁾ « se înăbușe ».
- 6953: *mí s-a rásárit* « m'am înecat cu mâncarea ».
- 6955: *s-a núcat* « s'a înecat »; *nu ștíi sá plivíáscá*⁵⁾ « nu știe să înnoate ».
- 6957: *ósu-al úmírului* « clavicula ».
- 6958: *míná, mín* (pl.) « braț, brațe ».
- 6959: *pocupíá(ă)ști*⁶⁾ « ia în brațe ».
- 6960: *míná* « mână ».
- 2161: *o pálmá dá fáíná* « o mână de făină ».
- 2162: *cótu; cuóti* « cotul, coate ».
- 2163: *lí gurkíá(ă)ști*⁷⁾ *cu cuótu* « îi face semn cu cotul ».
- 2165: *míșítá*⁸⁾ « biceps ».
- 2166: *stínga* « mâna stângă ».
- 2167: *diréapta* « mâna dreaptă ».
- 2168: *jglavácu*⁹⁾ « încheietura mâinii ».
- 2169: *un pumn* « un pumn (de făină) ».
- 2170: *púmnu; doq púmnur*ⁱ « pumn, pumnuri ».
- 2171: *pálmá; pálm*ⁱ.

1) Sârb. *pegav* « pistruiat ».

2) Sârb. *pega* « pistruie ».

3) Sârb. *bèleg* « semn ».

4) Sârb. *zagušiti se* « a se înăbuși ».

5) Sârb. *plivati* « a înnota ».

6) Sârb. *pokupiti* « aduna ».

7) Sârb. *gurkati* « a ghionti ».

8) Sârb. *mišica* « biceps ».

9) Sârb. *zglavak*, « încheietură ».

- 2172: *apés* (pers. 1-a); *apés* (pers. 2-a); *apásá* (pers. 3-a); *s-apásá* « apăs, apeși, apasă, să apese ».
- 2173: *l(l)-ă lovit cu pâl(l)ma* « i-am dat o palmă ».
- 2174: *m-a lovit cu pâl(l)ma* « mi-a dat o palmă ».
- 2175: *mî-a dát cu dósu mînîi* « m'a lovit cu dosul mâinii ».
- 2177: *báti dim pǎlmⁱ* « aplaudă ».
- 2178: *zászet*; *zásziti*, « deget, degete »; *buricu a l(l)u zásituluj* « buricul degetului ».
- 2179: *pipîⁱ* « pipăe ».
- 2180: *áspru* « aspru ».
- 2182: *muql(l)i* « neted »; *lúnicá* « alunecă ».
- 2184: *palátu*¹⁾ « degetul cel mare ».
- 2185: *cájiprist*²⁾ « degetul arătător »³⁾.

CUM S'AU AȘEZAT ȚIGANII LA CIOCHEȘINA?

*A vinít dila Tîrg*⁴⁾, *dila Kítóg*⁵⁾. *Acólo móșu mîeșu a șijút. A vinít judicáta și le-a da guánă*⁶⁾; *ísá*⁷⁾:

— *Vriát sá daț fișóri la ústüi, sá vá dăm pámintu ásta, sá șidiét, sá fî-al vóstru? A*⁸⁾ *móșu mîeșu și Țigáni áilanț ísá*:

— *Nú vrem.*

*Pă úrmá a dúz zéndári și le-a ístirit*⁹⁾ *pă zádă*¹⁰⁾, *pă drum. A plecát pă úrmá cu cáji ș-a vinít într-o pádúri: Vratásca*¹¹⁾. *Acólo ierá pádúri, potuși*¹²⁾. *Pă úrmá d-acólo a fužit la vál'i, la ápă,*

¹⁾ Sârb. *palac* « id. ».

²⁾ Sârb. *káziprst* « id. ».

³⁾ Întrebările nr. 6901, 6904, 6914 etc., care lipsesc în înșirarea de mai sus, n'au fost puse la Ciocheșina.

⁴⁾ Orașul Șabaț.

⁵⁾ Pădurea Kitog lângă orașul Șabaț.

⁶⁾ « Le-a dat goană ».

⁷⁾ « Ziceau ».

⁸⁾ A « iar » < sârb. *a* « idem ».

⁹⁾ *le-a* (sic) *ístirit* « i-a alungat » < sârb. *ísterati* « a izgoni, a alunga ».

¹⁰⁾ « Drum » < sârb. *g'ada* « idem ».

¹¹⁾ « Pădure în apropiere de satul Ciocheșina ».

¹²⁾ « Păraie < sârb. *potok* « pârâu ».

*p-îngă*¹⁾ *ré(ę)că*²⁾. *A fâcu căs*³⁾. *Iăști mulț acúma acólo, iăști mǔltă țigăńlii*⁴⁾.

E. PETROVICI

4. NOTE ISTROROMÂNE

În cursul cercetărilor dialectale pe care le-am întreprins în vara anului trecut la Români din Istria, în comuna Seiane (Jejá'n), am reexaminat — cu unul din subiectele cu care am lucrat acolo, cu Ive Doricich, de 25 de ani — lista de cuvinte pe care Matteo Bartoli, a urmărit-o acum treizeci de ani, în toate localitățile istroromâne, și pe care a publicat-o Sextil Pușcariu în *Studii Istroromâne*, vol. III, p. 99—141. Am întreprins această investigație (repetăm, numai asupra graiului din Seiane, și cu ajutorul unui singur informator), cu scopul de a vedea ce schimbări s'au produs — în curs de trei decenii dela cercetările atât de pricepute ale ilustrului lingvist italian — în alcătuirea acestei liste și în aspectul fonetic al elementelor care o compun.

Expunem mai jos, în ordinea alfabetică a formelor dacoromâne la care se referă, notele noastre. Aceste note scot la iveală sinonime care lipsesc la informatorii lui Bartoli. În cea mai mare parte aceste sinonime sunt (probabil) inovații în graiul din Seiane. Am numărat 72 de asemenea atestări nouă. Aceste, adăugate la cele câteva cazuri (în număr de 9) de atestări de sensuri deosebite față de listele lui B., sau de pierderi de cuvinte, sau de forme (22 în total), pot fi de folos studiilor noastre de geografie lingvistică și în special de lexicologie. Notele noastre remarcă apoi un număr (de 31) de pronunțări deosebite față de cele semnalate de Bartoli.

¹⁾ « Pe lângă ».

²⁾ « Râu » < sârb. *reka* « idem ».

³⁾ « Case ».

⁴⁾ Materialul de mai sus, cu excepția formelor precedate de [II] a fost cules dela *Stánojě Stánjović*, poreclit *Stan a lu Puršé'l*, de 30 de ani: *am trejzǎ's' dǎ aǐ*. A învățat la școală *doǐ aǐ: scriu cărții*. Părinții îi sunt *d-ași dîn sat*. Tatăl său e *coritár*. Subiectul e și el tot *coritár*, dar lucrează și la cariera de piatră de lângă sat: *lucrész im maǐdán* (sârb. *maǐdan* « mină »).

Formele precedate de [II] au fost auzite dela subiectul al doilea, *Dragol'úb Vasiljović*, de 17 ani. La școală a umblat *treǐ aǐ*. De când a părăsit școala a fost cioban: *am pǎzít crǎpilię meǎlię*.